

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเริ่มมีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2475 หลังจากนั้นรัฐบาลก็ได้ส่งเสริมการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเรื่อยมา ทั้งที่คณะราษฎรได้กำหนดให้หลักการศึกษาคือเป็นหลักการหนึ่งในหลักหกประการที่จะบริหารกิจการบ้านเมือง เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะดำเนินไปได้ราบรื่นก็ต้องอาศัยการศึกษา¹ และในรัฐธรรมนูญ 2475 ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่จะปลูกฝังประชาธิปไตยว่า "...ในหลักการศึกษานี้มีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้การศึกษาแก่พลเมืองทั่วไปอย่างเต็มที่ ให้ได้รับการอบรมในระบบการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ..."² จะเห็นได้ว่ารัฐบาลอาศัยการศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ค่านิยม ความเชื่อเกี่ยวกับการเมืองการปกครองตลอดมา

ถ้าพิจารณาจากจุดมุ่งหมายแผนการศึกษาของชาติแต่ละแผนนับตั้งแต่แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 จะเห็นว่ามีแนวคิดที่จะปลูกฝังพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนทุกแผน แม้แต่นโยบายของรัฐบาลบางยุคบางสมัยก็ได้พยายามที่จะส่งเสริมความรู้เรื่องประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนอย่างเต็มที่ เช่น รัฐบาลชุดที่ 35 ภายใต้การนำของ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปี พ.ศ. 2517 ได้แถลงนโยบายต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2517 ท่อนหนึ่งว่า "...จะเร่งรัดการศึกษาอบรมเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย..."³ แต่ในบางสมัยผู้นำประเทศก็ขาดการส่งเสริมอย่างจริงจัง

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, กองวิชาการ. ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ 2504 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 82.

² กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2453 - 2507 (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบรอบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง, 1 เมษายน 2507), หน้า 313.

³ วรวิทย์ วสันตารกร, "ประชาธิปไตยในโรงเรียน," ชุมนุมบทความประชาธิปไตยในโรงเรียน (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2518), หน้า 74.

นับแต่วันที่เปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนกระทั่งปัจจุบันมีเวลากว่า 56 ปี คนไทยส่วนใหญ่ก็ยังไม่รู้ว่าประชาธิปไตยคืออะไร แต่เราก็พยายามเรียกร้องหาประชาธิปไตยจนกระทั่งการเลือกตั้งครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 เราได้คณะรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งเกือบ 100 เปอร์เซนต์ และยังมีนายคณรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งแต่ฉวยตำแหน่งชีวิตในทางสังคม และทางการเมืองยังหาได้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ไม่คงเห็นได้จากการที่มีข่าวเกี่ยวกับการซื้อเสียงของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนและการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในเขตเมืองใหญ่ ๆ เช่น การเลือกตั้งเมื่อปี 2522 ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครไปใช้สิทธิเพียงร้อยละ 19.45⁴ และปี 2526 ไปใช้สิทธิเพียงร้อยละ 32.57⁵

ในกรณีที่ผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจำนวนน้อย เซาว์ ไพรพิชญโรจน์ ได้กล่าวว่า

เป็นอันตรายยิ่งต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะถือว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่สนใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเป็นสังคมที่ยังขาดการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร์ฟ้า (Subject Political Culture) ซึ่งแสดงว่าประชาชนไม่ต้องการที่จะใช้สิทธิในการปกครองตนเอง ไม่ตระหนักในหน้าที่ของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มที่ไม่หวังดีฉวยโอกาสช่วงชิงอำนาจอธิปไตยจากประชาชนด้วยวิธีการที่ไม่ชอบธรรม ฉะนั้น ถ้าประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งเป็นจำนวนมากแล้วยอมเป็นการปกป้องมิให้กลุ่มบุคคลที่คิดจะยึดอำนาจจากประชาชน โดยส่วนรวมการที่ประชาชนไทยไปใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งน้อย ก็กล่าวว่าเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยขาดเสถียรภาพและไม่พัฒนาเท่าที่ควร⁶

⁴ มนุชย์ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบันและพรรคการเมืองกับการเลือกตั้งปี 2522 - 2529 (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, 2529), หน้า 188.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 232.

⁶ เซาว์ ไพรพิชญโรจน์, "พฤติกรรมทางการเมือง," รัฐสภาสาร 10 (ตุลาคม 2530) : 18.

ลักษณะที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยจากการวิจัยของเจริญ เพ็ญ เจริญผลรักษ์ พบว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังขาดความร่วมมือขาดการรวมกลุ่มผลประโยชน์ ขาดวินัยชอบอภิสิทธิ์ ไม่เคารพกติกาของสังคมมีลักษณะชอบอำนาจและอิสระคือการทำอะไร ใ้ความใจชอบ ชอบก้าวก่ายสิทธิของผู้อื่น⁷ ค่านิยมบางอย่างในสังคมไทยที่คณาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สรุปไว้ เช่น การนิยมเล่นพรรคเล่นพวกแบบเครือญาตินิยมยกย่องผู้มี อำนาจวาสนา คนร่ำรวยโดยไม่ไ้คิดว่าไ้ความร่ำรวยนั้นมาด้วยวิธีใด ความสำนึก เรื่องบุญคุณของคนความกตัญญูทุกเวที ล้วนแต่เป็นอุปสรรคขัดขวางการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่กองอาศัยการแข่งขันโดยการเลือกตั้งทั้งสิ้น การถือประโยชน์ส่วนตัวหรือ เห็นแก่พรรคพวกเครือญาติมากกว่าส่วนรวมเป็นภัยต่อการปกครองทุกระบบ ความเกรงใจ พินอบพิเทา ผู้มีอำนาจเป็นท้าวทำลายระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบบที่ดีว่าผู้ไ้ปกครอง เป็นนาย ผู้ปกครองเป็นผู้รับใช้ เป็นต้น⁸

ด้วยสภาพดังกล่าวคนไทยส่วนมากจึงไม่ค่อยมีความคิดที่เอื้ออำนวยต่อระบอบ ประชาธิปไตยมากนัก ในทางตรงกันข้ามกลับมีทัศนคติไปในทางอำนาจนิยม ซึ่งเป็นผล มาจากกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองในสถาบันต่าง ๆ ของสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน สมาคมที่ทำงาน การกระทำของรัฐบาลและระบบการเมืองไทยโดย ส่วนรวมสถาบันเหล่านี้มิไ้ช่วยถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแก่คนไทย ไ้มากนัก⁷

⁷ เจริญเพ็ญ เจริญผลรักษ์, "การศึกษาศิลปะการปกครองของครู กับนักวิทยาศาสตร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2516), หน้า 4.

⁸ วิจิต นวลแก้ว, "ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการครูระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนนทบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แขนงวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 2.

ทินพันธ์ นาคะตะ, "ความชอบธรรมในการปกครอง : ปัญหาและความหวังของไทย," วารสารธรรมศาสตร์ 3 (กุมภาพันธ์ 2517) : 51.

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาการเมืองการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยของไทยจึงยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร กังที่ อนุสรณ์ ทรงประสิทธิ์ กล่าวว่

จากพฤติกรรมที่แสดงออกของสังคม ทำให้คนในสังคม มีความรู้สึกนึกคิดในกรอบของเผด็จการ โดยตลอด ความคิดเห็นความรู้สึกรู้สึกของคนในสังคมไทยที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยถูกบิดเบือนเปลี่ยนแปลงไป จนคนในสังคมไม่เห็นคุณค่าและไม่เข้าใจว่า การเป็นประชาธิปไตยนั้นคนจะมีบทบาทอย่างไร รวมทั้งไม่รู้สิทธิหน้าที่ของคนว่ามีมากน้อยแค่ไหน¹⁰

ในเรื่องนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังได้ให้ความ เห็นว่า "การพัฒนาสังคมไทยไปสู่ประชาธิปไตย จำเป็นจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพของคนไทยด้วย เพราะคนไทยขาดบุคลิกภาพประชาธิปไตยแล้ว ท่อให้มีรัฐธรรมนูญก็ฉบับเลือกตั้งครั้งแล้วครั้งเล่า ประเทศไทยก็ เป็นประชาธิปไตยไม่ได้..."¹¹

จากการที่คนไทยส่วนหนึ่งยังคงมีความคิดมีทัศนคติที่ไม่เข้าใจในการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย จึงจำเป็นต้องรีบแก้ไขอย่างจริงจัง โดยการปลูกฝังให้คนไทยเป็นพลเมืองดีมีคุณลักษณะประชาธิปไตยซึ่งเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาที่จะเป็นผู้ปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรม ต่าง ๆ ตามวิถีทางประชาธิปไตย รวมทั้งช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดมีขึ้นถึงที่ สมศักดิ์ คงเที่ยง ได้กล่าวไว้ว่า

ภารกิจหน้าที่สำคัญประเภทหนึ่งของสถาบันการศึกษาคือ การอบรมสั่งสอนปลูกฝังทัศนคติและเตรียมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในวิถีทางแห่งประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยสืบต่อไป สถาบันทางการศึกษาในทุกระดับชั้นต่าง ก็ตระหนักในภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบในค่านี้อย่างยิ่ง คังนั้นใน

¹⁰ นายอนุสรณ์ ทรงประสิทธิ์, "การศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพิษณุโลกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2526), หน้า 75.

¹¹ คึกฤทธิ์ ปราโมช ม.ร.ว. , "บทบาทของครูในสังคมไทย," วารสารขงโค บาน 1 (กันยายน 2517) : 10.

พฤติกรรมกรรมการ เรียนการสอน การสร้างสรรคัรรยาภาศต่าง ๆ ในโรงเรียนจึงไ้พยายามที่ จะสอดแทรกแนวความคิดระเบียบแบบแผนทางประพฤติปฏิบัติอื่นจะเป็นแนวทางไปสู่ความเป็น นักประชาธิปไตยให้แก่ักเรียนทุกคน ¹²

✓ อย่างไรก็ตามการที่สถานันการศึกษาจะทำหน้าที่ดังกล่าวให้บรรลุผลสำเร็จ ฐนุ แสวงศักดิ์ ไ้ชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะส่งเสริม นักเรียนให้มีความเข้าใจในเรื่องหลักประชาธิปไตยเบื้องต้น ¹³

✓ เมื่อโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยแก่ นักเรียนแล้วสิ่งสำคัญควรพิจารณาควบคู่ไปก็คือ ครู เพราะครูเป็นผู้บรมสั่งสอน เป็นผู้ให้ ความรู้ ความคิดแก่นักเรียนเป็นทัวกลาง ที่จะนำเอาความรู้ความคิดค่านิยมต่าง ๆ มาสู่นักเรียน ถ้าครูมีแนวคิดในการสอนเกี่ยวกับการ เสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ก้อย่อมจะได้รับการถ่ายทอดไปสู่ักเรียนด้วยเช่นกัน แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเราไม่ สามารถทำให้ครูมีบุคลิกภาพเป็นประชาธิปไตยไ้แล้ว การส่งเสริมประชาธิปไตยใน โรงเรียนหรือในสังคมจะเกิดไม่ไ้ ¹⁴

จะเห็นไ้ว่าครูทุกคนไม่ว่าจะทำการสอนในวิชาใดย่อมมีบทบาทสำคัญยิ่งในการ ที่จะเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้กับักเรียนไ้ทั้งนี้เพราะคามนัยของแผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2520 ก็มีความมุ่งหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมประชาธิปไตยในระบบ โรงเรียนดังนี้

1. ให้เคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนา และหลักธรรม

¹² สมศักดิ์ คงเที่ยง, "สถานันการศึกษากับการปลูกฝังประชาธิปไตย," วารสารมิตรครู 23 (ธันวาคม 2524) : 7.

¹³ ฐนุ แสวงศักดิ์, "การศึกษากับประชาธิปไตย," ประมวลบทความเกี่ยวกับมัธยมศึกษา (กรมวิสามนัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2513), หน้า 52.

¹⁴ ท้าวรา ณ เมืองไ้ (นามแฝง), ครูกับประชาธิปไตย, วิทยาสาร (มีนาคม 2517) : 38.

2. ให้ความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนในการปกครองประเทศตาม
วิถีทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระ
มหากษัตริย์ ¹⁵

ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ก็ได้กล่าวถึงการส่งเสริม
ประชาธิปไตยในข้อที่ 4, 5, 9 และ 10 ดังนี้คือ

4. เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง เคารพต่อกฎหมาย และกติกา
ของสังคมรับผิดชอบตนเอง ครอบครั้ว และสังคม ตลอดจนส่งเสริมสร้างความเสมอภาค
และความเป็นธรรมในสังคม

5. เพื่อให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักทำงานเป็นหมู่ มีความสามัคคี และเสียสละ
เพื่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างมีหลักการและเหตุผล

9. เพื่อปลูกฝังให้มีความภูมิใจในความเป็นไทย มีความจงรักภักดีต่อชาติ
ศาสนา พระมหากษัตริย์ให้มีความรู้และเลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ร่วมกันธำรงรักษาความปลอดภัย และความมั่นคงของ
ประเทศชาติ

10. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีของมนุษยชาติในการอยู่ร่วมกันอย่าง
สันติสุข ¹⁶

ส่วนจุดมุ่งหมายหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ก็ได้เขียน
ไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่จุดมุ่งหมาย ข้อที่ 5 - 7 ดังต่อไปนี้คือ

¹⁵ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธ
ศักราช 2520 (กรุงเทพมหานคร : ศรีเมืองการพิมพ์, 2520), หน้า 1.

¹⁶ กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช 2521 (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2522), หน้า 2.

นอกจากนี้ หทัย ถันหยง ก็ได้ชี้ให้เห็นคุณค่าของวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า

1. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ชีวิตในทางสร้างสรรค์ ประสบการณ์ย่อมประกอบด้วยความรู้ ทักษะ และทักษะ ซึ่งผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม ปรับตัวเข้ากับภาวะของสังคมได้เป็นอย่างดี

2. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งต่อสังคมมนุษย์

3. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงบทบาทในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและแนบเนียนสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมไทย

4. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจทัศนคติทางสังคม (Social Norm) และสามารถปฏิบัติตามทัศนคติเหล่านั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ทัศนคติทางสังคมย่อมแสดงออกได้ในทางระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย แนวปฏิบัติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีสังคมนั้น ๆ

5. ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดแนวคิด ทักษะ และหลักการที่จะแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักแห่งปัญญา (Method of intelligence) และหลักเหตุผล โดยปราศจากซึ่งนิสัย คอคโกง ทูจริต มัวเมา มีโมหะโทสะ โทกร้ายทารุณ และชาคมมนุษย์ธรรม

6. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติและทักษะนิสัยที่จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยวิถีทางแห่งหลักประชาธิปไตย หลักประชาธิปไตยนั้นหมายถึงทัศนคติทางสังคมที่เกิดขึ้นจากน้ำใจของบุคคลหรือสมาชิกของสังคมที่จะเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ซึ่งกันและกัน ²⁰

จากความสำคัญและคุณค่าของวิชาสังคมศึกษากังกล่าวครูสังคมศึกษาจึงเป็นผู้มีบทบาทในการเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตย ให้เกิดขึ้นแก่เยาวชนโดยตรงมากกว่าครูในสายวิชาอื่น ๆ ดังจะเห็นได้จาก การวิจัยของ แซมมวล ลูเซอ ลอง (Samual Louser Long) แห่งมหาวิทยาลัยอินเดียนาได้ ทำการวิจัยเรื่อง The Social Studies Teachers Political Socialization Agent : An Empirical Investigation of

²⁰ หทัย ถันหยง, การสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา (พิษณุโลก : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2525) , หน้า 25 - 26.

สรุปได้ว่า

ครูสังคมเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดที่จะต้องรับผิดชอบในด้านการให้ความรู้และการมองเห็นคุณค่า เพื่อช่วยให้เยาวชนมีความคุ้นเคยและเข้าใจต่อระบบการปกครองประเทศและผลการวิจัยอีกข้อหนึ่งคือ ครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์มาก มักจะยอมรับบทบาทของตนในฐานะเป็น (Political Socialization Agent) มากกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอนนอกจากนี้ยังยอมรับว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมากมีความสนใจเกี่ยวกับแหล่งที่มาในการวิพากษ์วิจารณ์ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนและชุมชนและมากกว่าครูที่ขาดประสบการณ์สอนวิชาอื่นอย่างเพียงพอ²¹

ฉะนั้น จากบทบาทและคุณลักษณะพิเศษของครูสังคมศึกษา ดังที่กล่าวมาจึงทำให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาแนวคิดของครูสังคมศึกษา ในการเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่เด็กนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดยโสธร และเหตุผลที่เลือกจังหวัดยโสธร สืบเนื่องมาจากผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศที่ได้จัดให้มีการเลือกตั้งมาแล้วรวม 15 ครั้ง ปรากฏว่าจังหวัดยโสธรมีผู้ไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับทุกจังหวัดของประเทศไทย ดังสถิตินับตั้งแต่ปี 2522 จนถึงปี 2531

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²¹ ประสิทธิ์ กงคินิจ, "สถานภาพและบทบาทของครูสังคมศึกษาตอนต้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518). หน้า 25.

สถิติการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของจังหวัดยโสธร พ.ศ. 2522 - 2531 ²²

ครั้งที่	วันเลือกตั้ง	จำนวนผู้มีสิทธิ	ผู้ลงคะแนน จำนวน	%	บัตรเสีย	%	ลำดับ ที่ของ ประเทศ
12	22 เม.ย. 2522	155,621 คน	119,996	77.11	1996	2.50	1
13	18 เม.ย. 2526	177,174 คน	141,064	79.61	3550	2.51	1
14	27 ก.ค. 2529	206,636 คน	160,812	77.82	2712	1.69	5
15	24 ก.ค. 2531	193,530 คน	174,988	90.42	1680	0.96	1

ที่มา กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

จากสถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ประชาชนจังหวัดยโสธร ไปใช้สิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งอยู่ในอันดับที่สูงสุดเกือบติดต่อกัน 4 ครั้ง จำนวนบัตรเสียก็มีจำนวนน้อยและการที่ประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งนั้น ถือเป็นขบวนการเรียนรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรงให้แก่ประชาชนและการเลือกตั้ง เป็นสัญญาณอย่างหนึ่งที่จะบ่งชี้ถึงพัฒนาทางการเมืองของประชาชน²³ ซึ่งตามหลักการประชาธิปไตยแล้วถือว่าการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนนั้นเป็นพื้นฐานของการปกครองแบบประชาธิปไตยด้วย

ในปัจจุบันเราจะพบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่สำคัญทั้งในทางสังคมทางการเมืองอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้กำลังอยู่ในวัยรุ่น ซึ่งภายในระยะอีกไม่นานเมื่อเขาสำเร็จการศึกษาออกไปจากโรงเรียนก็จะกลายเป็นผู้ใหญ่ใน

²² กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, กองการเลือกตั้ง, สถิติการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของจังหวัดยโสธร พ.ศ. 2522 - 2531.

²³ ปัญญา คำพรเหลือ, "ข้อมูลบางประการเกี่ยวกับการเลือกตั้ง", เทศาภิบาล (7 กรกฎาคม 2529) : 12.

ชุมชนที่มีการศึกษาสูงกว่าชาวบ้าน โดยทั่วไปและเมื่อเขาบรรลุนิติภาวะโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว เขาก็จะเป็นประชาชนคนหนึ่งที่มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นั้นแสดงให้เห็นว่าเขาจะเข้าไปมีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่ ซึ่งมีรายงานการวิจัยของ รังสิริ วงศ์ทองดี แสดงให้เห็นว่าผู้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษามีแนวโน้มไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากกว่าผู้มีการศึกษาระดับอื่น ๆ ²⁴

ระดับการศึกษาของบุคคลนั้น เป็นตัวแปรที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรม การเลือกตั้ง ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่างกันย่อมจะทำให้ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดหรือ พฤติกรรมที่แสดงออกตลอดจนถึงการมีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ ตลอดจนการเข้าร่วมใน กิจกรรมทางการเมืองในฐานะที่ตนเป็นสมาชิก คนหนึ่งของสังคมนั้นแตกต่างกันไปโดย โดยบุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงนั้นจะมีความสำนึกในหน้าที่ของความเป็นพลเมืองสูงกว่าผู้ที่มี ระดับการศึกษาต่ำ แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษาที่ตนได้เล่าเรียน มาด้วย ถ้าสถาบันการศึกษาได้เปิดโอกาสให้มีการแสดงออกในด้านความคิดเห็น ตลอดจน ฝึกฝนให้รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน และมีบรรยากาศแบบประชาธิปไตย ก็ย่อมมีส่วน ส่งเสริมให้บุคคลดังกล่าวมีความสำนึกในบทบาทหน้าที่มากยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งจากการศึกษาทาง รัฐศาสตร์ โดยทั่วไปมักพบว่า อัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะที่เห็นได้ ชัดเจนที่สุดคือการออกเสียงเลือกตั้ง มักพบว่าจำนวนของผู้มาลงคะแนนออกเสียงเลือก ตั้งนั้น จะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระดับการศึกษา โดยผู้ที่มีการศึกษาสูงนั้นจะมาใช้ สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากกว่า ซึ่งจากการศึกษาในต่างประเทศ โดย อัลมอนต์ และ เคอร์บา (Almond and Kerba) ได้ศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน อิตาลี และเม็กซิโก จากการสอบถามว่าคนเราควรเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง

²⁴ รังสิริ วงศ์ทองดี, "พฤติกรรมการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง : ศึกษา เฉพาะกรณีการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัด สมุทรสาคร พ.ศ. 2523" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528) หน้า 60.

ท้องถิ่นหรือไม่พบว่าคนที่ตอบว่าควร เข้าร่วมอย่างเต็มที่นั้นมีจำนวนสูงตามระดับการศึกษา ²⁵

สำหรับในประเทศไทยจากการศึกษาของ ชัยวัฒน์ รัฐขจร ที่อำเภอเมือง ชลบุรี โดยศึกษากับประชาชนในเขตเทศบาล นอกเขตเทศบาล และสุขาภิบาล จำนวน 332 คน เมื่อเดือนกรกฎาคม 2520 พบว่า ระดับการศึกษามีผลต่อการ เข้าร่วมกิจกรรม ทางการเมืองและการปกครองของประชาชนอย่างมาก โดยยังมีระดับการศึกษาสูงขึ้น เท่าไรยิ่งจะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้นเท่านั้น ²⁶ ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับ การศึกษาของ สายทิพย์ สุคติพันธ์ ซึ่งพบว่าเด็กที่มีระดับชั้นเรียนสูงขึ้นจะมีความสนใจ ทางการเมืองสูงขึ้นด้วย ²⁷ ส่วนการศึกษาของ สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่อง- แฉ่ว ก็ได้พบว่าการศึกษานั้นมีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาสูงนั้นจะ ไปลงคะแนนสูงเพราะเห็นว่า เป็นหน้าที่ของพลเมืองดีมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ ²⁸ ใน ปัจจุบันเราก็พบว่าประชาชนขาดความรู้ที่แท้จริงในระบบประชาธิปไตย กังที่เขาว์ ไพ- พิรุณโรจน์ ได้กล่าวไว้ว่า

ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงหลักการและอุดมการณ์ที่แท้จริงของระบบประ- ชาธิปไตยไม่คิดว่าตนเองจะมีความสำคัญหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในทางการเมือง ไม่ทราบว่า ตนควรจะทำปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะช่วยเกื้อหนุนระบบประชาธิปไตย ทั้งนี้เนื่องมาจากประ-

²⁵ เขาว์ ไพพิรุณโรจน์, "พฤติกรรมทางการเมือง," รัฐสภาสาร 10 (ตุลาคม 2530) : 23.

²⁶ ชัยวัฒน์ รัฐขจร, "ความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทาง การเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522). หน้า 202.

²⁷ สายทิพย์ สุคติพันธ์, "การเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนไทย : ศึกษา เฉพาะกรณีนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524) หน้า บทคัดย่อ.

²⁸ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแฉ่ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียง เลือกตั้งของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 51.

ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังเป็นผู้คอยการศึกษา 29

สถาบันการศึกษาจึงมีบทบาทอันสำคัญยิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมประชาธิปไตยให้เขาได้รับการศึกษาสูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เขาสามารถดำเนินชีวิตในระบบประชาธิปไตยได้ถูกต้องและผู้จะให้การศึกษาระบบที่สำคัญก็คือ ครู และสิ่งที่สำคัญก็คือครูจะต้องมีแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยถูกต้อง จึงจะสามารถทำหน้าที่อบรมเยาวชนได้เป็นอย่างดี ดังที่ประโยชน์ หิรัญภัทร์ กล่าวว่า คุณภาพของครูเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาให้เป็นครูที่มีคุณภาพในการปลูกฝังวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้นักเรียน 30

อาชีพครูจึงเป็นอาชีพที่มีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับขบวนการพัฒนาประเทศทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพราะครูเป็นผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนา "คน" และ "กำลังคน" ที่จะไปพัฒนาประเทศ สังคมไทยจึงถือว่าครูเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในระบอบการศึกษาที่มีหน้าที่และบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย เพราะครูเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ในค่านต่าง ๆ ตลอดจนมีหน้าที่และบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยและบทบาทสำคัญในกระบวนการอบรมกล่อมเกลาคณะลักษณะประชาธิปไตยให้นักเรียน ซึ่งจะเติบโตเป็นกำลังของชาติต่อไป มีนักการศึกษาและนักรัฐศาสตร์หลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญและบทบาทของครูในระบบประชาธิปไตยไว้ว่า ครูเป็นตัวแทนหรือผู้มีความเชี่ยวชาญและเป็นแหล่งความรู้ที่ช่วยส่งเสริมและสร้างทัศนคติทางการเมืองให้แก่เด็ก 31 ฉะนั้นครูในสังคมไทยจึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อนักเรียนทั้ง

29 เชาว์ ไพรีพิรุณโรจน์, "พฤติกรรมทางกกรมการเมือง," รัฐสภาสาร. : 27.

30 ประโยชน์ หิรัญภัทร์, "ทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตการศึกษา 6 ที่มีต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525), หน้า 3.

31 สาย ภาณุรัตน์. "ทัศนคติของครูไทยต่อกิจกรรมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะครูในกรุงเทพฯ - ชนบุรี" เอกสารวิจัยส่วนบุคคล (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรแห่งประเทศไทย, 2512), หน้า 4.

ในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ หักกันคิดรวมไปถึงความสมบูรณ์ทางจิตใจด้วย จนมีคำกล่าวที่ว่า "ครูคือแม่พิมพ์ของชาติ" แต่ในเรื่องประชาธิปไตยนั้นยังไม่เป็นที่ประจักษ์แน่ชัดว่าครูเป็นแม่พิมพ์ที่

เมื่อครูมีความสำคัญถึงเพียงนี้ จึงน่าที่จะได้ศึกษาถึงแนวคิดของครูสังคมนศึกษาในการเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งหลักสูตรถือว่า มีหน้าที่โดยตรงอยู่แล้ว ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบว่าครูสังคมนศึกษาที่ทำการสอนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดยโสธรนั้นมีแนวคิดในการเสริมสร้างอย่างไร ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นแนวทางช่วยให้ครูสังคมนศึกษาทั้งหลายได้ตระหนักในการสอนและมีแนวคิดในการเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนได้ถูกต้องเหมาะสมกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดของครูสังคมนศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดยโสธร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาแนวคิดของครูสังคมนศึกษาในการเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดยโสธร
2. ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลได้แก่ ครูที่สอนวิชาสังคมนศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา ที่มีคุณสมบัติ ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด
3. การวิจัยใช้เทคนิค EDR (Ethnographic Delphi Futures Research) จำนวน 2 รอบ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถามของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ในวัน เวลา ที่ต่างกัน ระหว่างผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนในแต่ละรอบ ไม่มีผลต่อความคิดเห็นที่แตกต่างกันหรือไม่แตกต่างกันของผู้เชี่ยวชาญในกลุ่ม

2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีอิสระในการให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถามของการวิจัย

3. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถามด้วยความเต็มใจ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิด หมายถึง ความคิดความเชื่อหรือทัศนคติของครูสังคัมศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตย

ครูสังคัมศึกษา หมายถึง ครูที่ทำการสอนวิชาสังคัมศึกษาอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดยโสธร

การเสริมสร้าง หมายถึง วิธีการจัดการศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียน การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศเพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะประชาธิปไตย

คุณลักษณะประชาธิปไตย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความ เป็นประชาธิปไตยของบุคคลในด้านจิตใจ สติปัญญา และพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งมวลที่มีต่อตนเองและผู้อื่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบหลักการและวิธีการการเรียนการสอนในหลักสูตรและนอกหลักสูตร ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดยโสธร

2. ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวงการศึกษาและการเมืองได้ทราบถึงแนวคิดของครูสังคัมศึกษาในการเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดยโสธร เพื่อจะได้นำไปวางแผน ปรับปรุง ในการกำหนดนโยบายต่อไป

3. จะช่วยให้ครูสังคัมศึกษาที่สอนในระดับมัธยมศึกษาทั่วไป ได้แนวทางในการวางรูปแบบและกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนระดับมัศึกษามีคุณภาพและประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย